

Klíčové kompetence a očekávané výstupy v kompletu Literatura v souvislostech 2 pro střední školy

Komplet **Literatura v souvislostech 2 pro střední školy** odpovídá požadavkům Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (schválená verze k 30. 7. 2007). Zohledňuje následující **kompetence**:

- kompetence k učení;
- kompetence k řešení problémů;
- kompetence komunikativní;
- kompetence sociální a personální;
- kompetence občanská;
- kompetence k podnikavosti.

Žákům pomáhá utvářet a postupně rozvíjet především kompetence komunikativní a kompetence k učení. Prostřednictvím práce s texty jsou rozvíjeny také kompetence sociální a personální, občanské a kompetence k řešení problémů, částečně i kompetence k podnikavosti.

Učebnice v kombinaci s čítankou žáka podněcuje, aby využíval různé komunikační prostředky, aktivně používal odborný jazyk (termíny literární vědy; termíny přesahující tento obor), efektivně pracoval s moderními informačními technologiemi a rozvíjel počítačovou gramotnost (internet, katalogy knihoven, elektronická čítanka), správně rozuměl předloženému textu a dokázal jej interpretovat, tedy chápal jeho významy a komunikoval o nich (upřednostňování práce s texty), a dokázal adekvátně prezentovat výsledky své práce (formou počítačových prezentací, seznámením s výsledky projektů, referáty atd.).

Mají-li se prohlubovat žákovy vědomosti a schopnost komunikovat s textem, musí si dokázat efektivně plánovat své pracovní činnosti, při získávání i zpracovávání poznatků a informací využívat vhodné učební strategie a postupy a reflektovat vlastní proces učení a myšlení (k dispozici jsou studijní tipy, doporučená literatura, náměty na další činnosti). Neméně důležitá je práce s informačními zdroji (práce s odbornou literaturou či internetovými zdroji), kritický přístup k informacím (porovnávání tištěných a elektronických zdrojů informací; konfrontace výsledků hledání se spolužáky) a schopnost jejich dalšího využití.

Na základě četby textů žák sleduje vystupování literární postavy a porovnává je s realitou i vlastním chováním a jednáním, se svými cíli a prioritami i zkušenostmi ve sféře mezilidských vztahů (otázky a úkoly přesahující do jiných předmětů a vědních oborů – především souvislost se společenskovědními disciplínami). Žák je směřován k formulaci vlastního názoru a k rozhodování na základě svého úsudku, učí se rozhodovat a jednat uváženě. Žák je vybízen ke spolupráci s ostatními (úkoly řešené ve skupinách; projekty; názorová konfrontace), přičemž toleruje mínění a stanoviska spolužáků. Při práci s texty poznává různorodé hodnoty, názory, postoje a schopnosti lidí s rozličným kulturním a duchovním zázemím (úryvky z děl různých literatur; rozdílné podmínky literárního a společenského vývoje; kosmopolitismus v literatuře). Zmíněné hodnoty se tak učí nejen respektovat, ale i spoluutvářet a chránit.

Žák je vyzýván k samostatnému řešení problémových otázek a úkolů, efektivnímu uplatňování svých vědomostí a dovedností (provázanost učiva; odkazování na předchozí poznatky), kritické interpretaci a ověřování poznatků (práce s odbornými příručkami), argumentaci a obhajování svých závěrů. Na problém se dívá z různých stran (nabídka různých cest k vyřešení problému). Je podporován v aktivním přístupu ke studiu (motivační prvky, např. literární i mimoliterární zajímavosti, provázanost literatury a jiných druhů umění; rozplánování práce; vytváření přehledů), samostatné práci (náročnější otázky a úkoly; dlouhodobější úkoly a projekty), iniciativě a tvořivosti (provázanost s jazykovou a slohovou složkou předmětu; podněty k tvorbě vlastních textů).

Očekávané výstupy

Očekávané výstupy literární složky předmětu ČJL jsou ve shodě s kurikulárními dokumenty. Mezi nejdůležitější patří následující výstupy (včetně způsobů jejich dosahování):

Žák

- rozliší umělecký text od neuměleckého, nalezne jevy, které činí text uměleckým (komparace ukázek umělecké a odborné literatury; vyhledávání a definice uměleckých prostředků textu);
- objasní rozdíly mezi fikčním a reálným světem a vysvětlí, jakým způsobem se reálný svět promítá do literárního textu, jaký vliv může mít svět fikce na myšlení a jednání reálných lidí (četba ukázek a konfrontace s realitou);
- na konkrétních příkladech popíše specifické prostředky básnického jazyka a objasní jejich funkci v textu (návaznost na poznatky z teorie literatury a definice základních pojmů za pomoci odborných příruček; práce s konkrétními ukázkami v učebnici a čítance);
- rozliší a specifikuje jednotky vyprávění (časoprostor, vyprávěč, postavy) a zhodnotí jejich funkci a účinek na čtenáře textu (návaznost na poznatky z teorie literatury; práce s konkrétními ukázkami – různé způsoby zobrazení časoprostoru, typy vyprávěčů a postav, výrazné literární typy);
- rozezná typy promluv a vyprávěcí způsoby a posoudí jejich funkci v konkrétním textu (četba a komparace ukázek);
- při interpretaci literárního textu ve všech jeho kontextech uplatňuje prohloubené znalosti o struktuře literárního textu, literárních žánrech a literárněvědných termínech (návaznost na poznatky z teorie literatury; interpretace významovosti textu na základě návodných otázek a úkolů k textu, popř. metatextu k úryvku);
- identifikuje využití jednoho textu v textu jiném (intertextovost) a objasní jeho funkci a účinek na čtenáře (komparace ukázek; rozpoznání společných prvků a inspiračních zdrojů pomocí návodných otázek a úkolů);
- postihne smysl textu, vysvětlí důvody a důsledky různých interpretací téhož textu, porovná je a zhodnotí, odhalí eventuální dezinterpretace textu (interpretace významovosti textu na základě návodných otázek a úkolů k textu, metatextu k úryvku, doplňujících informací o díle a autorovi v čítance a pomocí výkladu dané problematiky v učebnici);
- rozliší texty spadající do oblasti tzv. literatury vážné, středního proudu a literárního braku a svůj názor argumentačně zdůvodní (četba a komparace ukázek);
- samostatně interpretuje dramatické, filmové a televizní zpracování literárních děl (typy na práci s informacemi o dílech dramatických, filmových a zpracovaných pro televizní vysílání; vyhledávání informací o dramatických a filmových představeních a prezentace výsledků hledání; hudební a filmové ukázky v čítance);
- vystihne podstatné rysy základních period vývoje české i světové literatury, významných uměleckých směrů, uvede jejich představitele a charakterizuje a interpretuje jejich přínos pro vývoj literatury a literárního myšlení (postížení hlavních rysů literárních období a směrů na základě četby a komparace ukázek; zdůrazňování přesahů mezi jednotlivými etapami literárního vývoje; práce s výkladovou částí učebnice);
- vysvětlí specifčnost vývoje české literatury a vyloží její postavení v kontextu literatury světové (vzájemná inspirace, příbuznost, odlišnosti a jejich příčiny) (četba a komparace ukázek české a světové literatury; překladová činnost; kosmopolitismus; tematicky blízká díla);
- tvořivě využívá informací z odborné literatury, internetu, tisku a z dalších zdrojů, kriticky je třídí a vyhodnocuje (doporučená literatura; ověřování informací v konkrétních zdrojích; bibliografické údaje ke každému citovanému textu; odkazy na práci s internetem; zhodnocení kvality různých zdrojů a porovnávání výsledků hledání v různých zdrojích);
- získané schopnosti a dovednosti tvořivě využívá v produktivních činnostech rozvíjejících jeho individuální styl (otázky a úkoly směřující k vlastní produkci textů; náměty na projekty; náměty na seminární práce a SOČ).

Těchto výstupů budou žáci dosahovat prostřednictvím konkrétního učiva během celého středoškolského studia. **Učivo** zahrnuje v obecné rovině základy literární vědy (literární teorie, literární historie a literární kritiky) i metody interpretace textu a čtenářské kompetence. Podle RVP G je vymezeno těmito body:

- základy literární vědy;
- metody interpretace textu způsoby vyjadřování zážitků z literárních děl a soudů nad nimi;
- jazykové, kompoziční a tematické prostředky výstavby literárního díla;
- text a intertextovost;
- vývoj literatury v kontextu dobového myšlení, umění a kultury.

1. Literární teorie (včetně interpretace textu)

Žáci navazují na znalosti a dovednosti osvojené na základní škole či během prvního ročníku studia na SŠ. Učebnice pracuje se základními literárními pojmy a dále prohlubuje žákovy vědomosti. Seznamuje s preferováním konkrétních žánrů v daných etapách literárního vývoje a představuje žánrovou různorodost těchto období. Čítanka přináší stručné definice základních literárních žánrů.

2. Literární historie

Učebnice přináší žákům témata z dějin literatury, umění a kultury, doplněná o základní historická a společenská fakta v obecnějším pojetí. Učebnice je chronologicky uspořádaná. Obsahuje učivo týkající se *romantismu, realismu, naturalismu a moderních uměleckých směrů konce 19. století ve světové literatuře, českého národního obrození, preromantismu a romantismu v české literatuře, vývoje českého novinářství, realismu v české literatuře a nástinu moderních uměleckých směrů v českém prostředí*. Prostor pro tematickou výuku nabízí čítanka, která obsahuje jak ukázky odpovídající rozpětí učebnice, tak i texty z jiných literárních období (vhodné pro komparaci, popř. jako nástavbové texty ze současné literatury). Učebnice s čítankou seznamují se *základní periodizací vývoje literatury, s literárními obdobími, významnými představiteli a jejich díly, literárními druhy a žánry*. Čítanka tyto prvky prezentuje na konkrétních příkladech. Učebnice i čítanka se zaměřují na českou i světovou literaturu.

3. Literární kritika

Literární kritice věnuje pozornost jak učebnice, tak čítanka, které uvádějí řadu konkrétních *literárně kritických textů*.